

**Кратък преглед на основните проблеми при прилагането
на Закона за защита от домашно насилие
Септември, 2012 год.**

От адв. Милена Кадиева

Въпреки натрупаната практика по прилагане на Закона за защита от домашно насилие (ЗЗДН)¹ и работата на релевантните държавни институции и НПО, трудностите в координацията им и допускането на съществени пропуски в прилагането на закона, са налице и към настоящия момент.

Липсата на регулярни задължителни обучения за специалистите, прилагащи ЗЗДН, включително обучения за спецификата на домашното насилие и отражението на стереотипите основани на пола в случаите на домашно насилие, опасността на извършените насилствени посегателства, както и риска от бъдещо насилие – съгласно европейското и международно право² – водят до редица проблеми при прилагането на закона, до неговото нееднакво приложение както в рамките на страната, така и на отделните съдилища.

Според практиката на специалистите на Фондация „Джендър алтернативи“³

Основни проблеми, срещани в работата на съда са:

- Част от съдебните състави изискват твърдяното домашно насилие да бъде доказано от страна на пострадалите *отвъд всякакво съмнение*, което представлява твърде завишен стандарт, с който доказателствената тежест се възлага изцяло върху жертвата. Такъв стандарт за доказване е прекомерно завишен и не съответства на Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените и на ЕКПЧ, нито на съвременните антидискриминационни стандарти, които облекчават жертвата относно доказателствената тежест в гражданските производства по дела за домашно насилие.
- Често чл. 2, ал. 2 от ЗЗДН не се прилага по смисъла на закона, а именно, че е достатъчно да се докаже, че дете е присъствало по време на инцидент на домашно насилие, за да се приеме, че е жертва на психическо и емоционално такова. В такива случаи част от съдебните състави изискват от пострадалите да доказват преки актове на насилие върху децата им – в разрез с нормата на ЗЗДН, международното и европейско право.
- Част от съдебните състави изключват от предмета на обсъждане актовете на насилие, които предшестват датата на последния инцидент – в разрез с нормата на ЗЗДН, международното и европейско право.
- Част от съдебните състави издават заповеди за защита съдържащи само бланкетната мярка по чл. 5, ал. 1, т. 1 от ЗЗДН – в разрез с нормата на ЗЗДН, международното и европейско право.

¹ В Пловдив се водят най-много по брой дела в страната, на годишна база, от приемането на закона през 2005 год. до настоящия момент. През 2009 год. те са били 207, през 2010 год. – 234, а през 2011 год. – 252, съгласно данните на Районен съд-Пловдив (справки от 17.02.2010 год., юни 2011 год. и 24.01.2012 год.).

² Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените (Комуникации №2, 5, 6, 20 и др.); Конвенцията за правата на детето; Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи (*Бевакуа и С. срещу България, Контрова срещу Словакия, Опуз срещу Турция* и др.).

³ Адв. Милена Кадиева, адв. Милен Нейков, адв. Татяна Рискова, адв. Жанета Борисова, адв. Мариана Каварджикова, адв. Веселин Ковачев

- При определяне срока на мерките за защита, който рядко стига до максималния такъв от 18 месеца, част от съдебните състави не сочат мотиви за решението си, като не преценяват историята на домашно насилие в отношенията между страните, опасността и риска от бъдещо насилие и опасността на вече извършените насилствени посегателства.
- Част от съдебните състави срещат затруднения при оплакване само от психическо и емоционално насилие, тъй като за него липсват физически – лесно разпознаваеми – белези и доказателства. Подценяват насилието в тези случаи.
- Често, мерките за защита по чл. 5, ал. 1, т. 5 и т. 6 от ЗЗДН не се постановяват от съда дори когато са налице програми за работа с пострадалите и с насилниците.
- Често съдебни състави мотивират актовете си само върху представени по делата социални доклади, които не са релевантни за тези дела, изготвени са некомпетентно и затрудняват допълнително защитата на жертвите, тъй като делата по ЗЗДН се приравняват на производствата по Семейния Кодекс.

Основни проблеми, срещани в работата на прокуратурата:

- Производствата по чл. 296, ал. 1 от НК са рядкост. В повечето случаи на сигнал за нарушение на заповед за защита по ЗЗДН прокуратурата реагира не с образуване на производство по НК, а с даване на указания за извършване на проверка на сигнала и вземане на мерки по Закона за Министерство на Вътрешните Работи.
- Разследването в тези производства не е ефективно. Подценява се сериозността на нарушаването на заповедите за защита, издадени от съда.
- Често лицата, нарушили заповед за защита, не се изправят пред наказателен съд и не се наказват. В тях остава чувство за безнаказаност. В тези случаи, жертвите не се оплакват повече на органите, прилагащи ЗЗДН.

Основни проблеми, срещани в работата на адвокатите:

- Не се противопоставят на неправилното разпределение на тежестта на доказване в процеса.
- Не се позовават на чл. 2, ал. 2 от ЗЗДН и не защитават адекватно правата и интересите на децата – в разрез с нормата на ЗЗДН, международното и европейско право.
- Не представят и изискват да се разгледат от състава на съда актовете на насилие, които предшестват датата на последния инцидент – в разрез с нормата на ЗЗДН, международното и европейско право.
- Посочват като мярка за защита само бланкетната мярка по чл. 5, ал. 1, т. 1 от ЗЗДН – в разрез с нормата на ЗЗДН, международното и европейско право.
- Не претендират максимален срок на мерките за защита.
- Отказват да водят дела в случаи на оплакване само от психическо и емоционално насилие, тъй като за него липсват физически – лесно разпознаваеми – белези и доказателства. Подценяват насилието в тези случаи.
- Не изискват определянето на мерки за защита по чл. 5, ал. 1, т. 5 и т. 6 от ЗЗДН дори когато са налице програми за работа с пострадалите и с насилниците.
- Не възразяват по отношение съдържанието и компетентността на социалните доклади, изготвяни по някои дела.

Основни проблеми, срещани в работата на полиците:

- Не са достатъчно запознати с характеристиките на домашното насилие и индиректните начини то да бъде разпознато;
- Не познават достатъчно механизмите на ЗЗДН за защита правата на жертвите на домашно насилие, мерките за защита и реда за тяхното налагане;
- Не познават достатъчно и не използват правомощията си по ЗЗДН, ЗМВР и ЗОБВВПИ във връзка със случаи на домашно насилие;

- На жертвите често се отказва, или се препятства, приемането на устни и писмени жалби и сигнали за извършено домашно насилие, като пострадалите се пренасочват към НПО или съда. В случаите на приети жалби е практика неиздаването или забавеното издаване на входящи номера, което е от особено значение при подаване на молба за защита по ЗЗДН в съда, тъй като те са важно доказателствено средство, приложимо към входящата документация;
- Често, макар че са налице законовите предпоставки, не се съставя протокол за предупреждение по чл. 56 от ЗМВР или насилникът се предупреждава устно, което лишава жертвата от надлежно доказателствено средство в съдебното производство. В случаите на съставен предупредителен протокол, жертвата рядко се сдобива с копие, въпреки разпоредбата на чл. 56, ал. 3 от ЗМВР;
- Често не изпълняват задълженията си по чл. 63 от ЗМВР за задържане на извършителя, дори и когато са налице законовите основания за това - поради negliжиране на домашното насилие като „семеен” или „битов” проблем;
- В РУП често се разпитват едновременно и жертва и извършител, и се приканват към постигане на споразумение, което е недопустимо според международните и европейски стандарти;
- Има случаи на отказано съдействие на жертвата при подаден сигнал, както и съставянето на документи, удостоверяващи факта на извършено домашно насилие. Това се случва приоритетно в по-малките населени места, където хората се познават и в много от случаите са близки или роднини.;
- Има случаи, в които с цел „овладяване на ситуацията” полицейски служители приканват жертвата да напусне жилището, вместо да бъдат предприети мерки спрямо извършителя;
- Понякога се стига до отказ от незабавно съдействие на пострадалото лице при издадена заповед за незабавна защита по ЗЗДН;
- Някои РУП продължават да подготвят и внасят молби за образуване на дела по ЗЗДН в съда;
- Не се проверява за притежавано от насилника оръжие, или при констатиране на налично такова не се предприема отнемането на разрешението за притежаването му по реда на чл. 155, ал. 1 във връзка с чл. 58, ал. 1, т. 8 от ЗОБВВПИ;
- Липсва достатъчно информация относно правомощията на други институции и доставчици на социални услуги, към които да се насочи жертвата на домашно насилие;

Основни проблеми, срещани в работата на социалните работници:

- Липса на достатъчно умения за водене на интервю в случаи на насилие и за събиране на информация от различни източници;
- Липса на достатъчно умения за разпознаване на индиректните признаци на насилие;
- Липса на достатъчно знания за проявленията на домашно насилие, последиците за личността и семейството/двойката;
- Липса на достатъчно знания за работата с жертва на насилие и извършител;
- Изготвяне на социални доклади, съдържащи ирелевантна за делата по ЗЗДН информация, с което допълнително се затруднява защитата на жертвите, тъй като делата по ЗЗДН се приравняват на производствата по Семейния Кодекс;
- Липса на достатъчно знания за механизмите при справяне с професионалния стрес;

С оглед на гореизложеното, необходимо е:

- Осигуряване на регулярна информираност и обучение за специалистите прилагачи ЗЗДН, относно характеристиките на домашното насилие, необходимите умения и действия за идентификация на жертвите, оказване на първична помощ, подкрепа и насочване към програми за защита и възстановяване, съдебна защита;
- Запознаване на служителите на всички ключови институции и НПО, прилагачи ЗЗДН, с правомощията и задълженията, които имат в работата си по случаи на домашно

- насилие, с цел ефективно прилагане на ЗЗДН;
- Запознаване на служителите на всички ключови институции и НПО, прилагащи ЗЗДН, с правомощията на другите отговорни институции, което да ги мотивира активно да търсят тяхното съдействие в хода на работата си;
 - Гарантиране на прилагането на ЗЗДН с приоритет пред други закони при предприемането на мерки за защита и противодействие на домашно насилие - осигуряващо спешно и адекватно отреагиране при рискови ситуации;